
Hubai Gruber Miklós

ALTATÓDAL

Haju, haju, haju, puojdeme do háju.
Pozbírame kvíta, ukrášlime díta.

Mintha csak Nagymama hangját hallotta volna. Ugyanaz a hangszín, ugyanaz a lágy dallamvezetés a hajlításokkal; kristálytisza hangképzés, kiváló légzéstechnika.

Ligetes erdőszélre vitte Lenuocskát a dal szövege: virágot koszorúba kötni, azzal pedig kisgyereket feldíszíteni, ahol lehet. Hányszor, de hányszor hallotta elalvásra énekelni Balázsi nagymamától ezt az ő csodálatosan szép hangján... Úgy csengett, úgy hangzott, betöltötte a városszéli kis völgy egészét, ha ő énekelni kezdett: vezetgette, hajlítgatta, úgy játszadozott a hangjával, ahogyan csak akart, mint ahogy csak az operában teszik azt az énekesek. Csendben, finoman, ha úgy kell, de mindent belé adva, ha arra van szükség: kiálltak az emberek az utcára, úgy hallgatták, ha Balázsiéknál dalra fakadt a ház asszonya, Valentinka.

De rég is volt, Istenem...

Lenuocskát Nagymamáék nevelték fel – ő volt nekik az első unokájuk. Kiiskoláztatták, fizették a zongoraórákat, kenyeret adtak a kezébe, elindították, mintha csak édes szülei lettek volna, az életbe.

Már ahogyan az az erejükből tellett.

Ha nem még annak is fölötte egy picivel.

Sokszor eszébe jut a két kisöreg – mostanában meg, hogy akár fél éjszakákat is ébren tölt, szinte óra sem múlik el, hogy ne hívná őket vissza az emlékezetébe.

Lenuocskának nehéz élete volt. Rosszkor, vagy csak rossz helyre született, amikor és ahol vénlánynak kiáltották ki a húszéves hajadont, s szájára vette a falu, ha nem szült az asszony legalább két gyereket.

Hát ő egyet szült, és csak ne hányja ezt senki az ő szemére!

Lenuocska fél szemet vett be a tablettából, amit az orvosok írtak fel neki – de hogy segít-e rajta valamit is, nem volt benne egészen bizonyos.

Hetvenhárom lesz, ha megéri, júniusban...

*

„Nem halt meg még Ukrajina...”

Magától szúrta a „j” után az „i” betűt is. Még amikor átjöttek Magyarföldre. Hogy könnyebb legyen énekelni, a hajlításokon túl is. Mert lefordította

aztán a teljes Himnuszt. Nosztalgiából, a szülőföld iránti tiszteletből, vagy egyszerűen csak hogy az unokája is énekelni tudja – már nem is törte rajta a fejét. Mert ahogy kihaltak mellőle az öregek, föladta, amije volt ott messzi-messzi Ukrajnában s hazajött. Hazát cserélt – így mondják ezt, akik nem éltek át még hasonlót. Fölpakolta a kislányát – negyedik éve nem élt már akkor együtt a férjével – hát ráhatározta magát.

Bár csak korábban megtehetette volna...

Kétszer volt még ezt követően odaát. Előbb az apjának, aztán meg az anyjának a temetésén. Mert később aztán az öccse is átjött: évtizedeken át volt jogtanácsosa egy pesti kft-nek.

Lenuocska maga sem tudta, szunyókált-e közben, hogy visszaidézte magában a régmúltat. A hivatalban látta magát megint, a Postán, az Igazgatóságon. A könyvelésen kapott munkát, de mert az iskolája is megvolt hozzá, meg szerette is, amit csinált, szépen haladt előre: alig hogy megkapta az állampolgárságot, másnap kinevezték osztályvezetőnek. Meglepetésként, hogy ezze! tetőzzék be a család örömét. Akként ment nyugdíjba is – miután ráhúzott három évet is a kötelezőre. Nem akarták elengedni, úgy kellett kikönyörögnie a végén, hogy mégis nyugdíjba mehessen. Akkoriban az unokáját, később meg már annak lányát, Kicsi Tinkát ringathatni a bölcsőben. Abban, amit még neki faragott Balázsi nagyapa. Nyírfából, mert abból volt legtöbb az erdőn, meg hát faragni is jól lehetett. Altatódalt hozzá azonban Nagymamától tanult, és ha csak tehette, zongorázott is melléje:

Haju, haju, haju, puojdeme do háju.

Pozbírame kvíta, ukrášlime díta.

Ma már nem engedelmeskednek neki az ujjai. Nem mozognak úgy, mint kéne. Nagymama emlékére – meg persze mert rövid idő után ő maga is belátta annak idején, hogy így helyes – lányát, de még az unokáját is beíratta a zeneiskolába.

Megéri-e vajon, hogy a legkisebbnek, Kicsi Tinkának is beülhet még az első koncertjére – add, Istenem, hogy így legyen...

*

Egyedül nevelte föl a lányát. A férje ivott, hát ajtót mutattak neki, pedig jó munkahelye volt a városházán. Moszkvába ment elbujdokolni a hitelezői elől – a bíróságon látta utoljára, mikor hivatalosan is kimondták a válást.

Józsi vette aztán magához őket, Moravcsik. Ő becsületes ember volt. Üzletelni járt át hozzájuk, Magyarországról, fenyőrönköt vásárolni. Balázsi nagyapa révén jöttek vele össze. Ki tudja, nem szándékosan intézte-e az

öreg annak idején, hogy így történjék, – már csak odaát tudja majd tőle megkérdezni.

Lehet, nem is olyan túl soká...

Józsi aztán meghalt, még mielőtt feleségül vehette volna őt: neki szorította egy tolató kamion a falnak: mire kijött a rohammentő, már be is végezte szegény. Nem tudtak segíteni rajta.

Lenuocska megértette az égiek üzenetét: nem gondolt többé a férjhezmenetelre. A lányának élt meg a munkájának. Ma is így tenne, ha újra kezdhethné...

Éles fájdalom hasította derékba az öregasszony testét. Nem volt mit tenni, be kellett vennie a másik félszemét is az orvosságból.

*

Ő maga sem tudta, miért alakult így az élete. Valójában kezdettől fogva a nagyszülők nevelték. Egy udvarban laktak az öregekkel, s ő valahogy többet volt a nagymamájánál, mint odahaza. Őhozzá szaladt, ha megütötte a kislábát, ott ebédelt, mert Balácsi nagyapa, az öreg bognármester még palacsintát is sütött az ő kedvéért; ha pedig eljött az este, befészkelte magát valamelyikük ölébe, s ott hajtotta álomra a fejét.

Haju, haju, haju, puojdeme do háju...

*

Nem, nem mondja, hogy nem szerette az anyját, csak éppen közelebb állt hozzá a nagymama. Meg persze a nagyapja – Isten hogy nyugosztalja őket halálukban... Talán erőt is ad hozzá a Megváltó, hogy meglátogassa még nyughelyüket a voloveci temetőben.

Legalább egyszer még...

Haju, haju, haju, puojdeme do háju...

*

Hányszor ott hagyta őket az anyja: napokra, olykor hetekre is eltűnt. Üdülőhelyekre járt: hol az egyik, hol meg a másikon tűnt fel. Kúrálta magát, míg csak nem ráment az egész élete. Lenuocskának máig a fülében vannak a veszekedések férj és feleség, apja és anyja közt, amelyeknek során azonban mindahányszor az előbbi maradt alul. Erővel nem győzte már, vagy csak beleunt, végül is soha nem derült ki sem kicsilány, sem pedig felnőtt korában: ő egyébként is igyekezett mindahányszor távol maradni, ha levegőben volt akár csak molekulája is a patáliának. Amikor meg aztán elköltözött a család a közös udvarból, ő ott maradt az öregekkel. Örökre. Nyolc éves volt, vagy kilenc is már, nem is emlékszik rá pontosan.

Nem is hiányoztak neki valahogy a szülei – ki tudja aztán, hogy ők maguk hiányolták-e a lányukat – aligha. Különösen, hogy született még utána egy fiuk is...

*

Az volt tán a legnehezebb, amikor mindkét öreg lebetegedett. Előbb Nagyapa kapott agyvérzést – lebénította a fél oldalát, beszélni is alig tudott – míg Nagymama testét a gyilkos kór támadta meg, a rák. Lenuocska senkinek nem kívánja azt az időszakot, amíg őket ápolni kellett – még ha szívesen tette is. Zeneiskolában tanított zongorát meg éneket – kórust vezetett hármat is – de még szünetekben is haza-hazaugrott. Megigazította fejük alatt a párnát, tisztát húzott nekik, megkérdezte, nincs-e szükségük valamire.

Miközben le nem olvadt arcáról az örökös mosoly.

Bár csak most is ezt tehetné még...

*

Sokan kaptak volna utána, szinte sorban álltak ablaka alatt a férfiak. Többségük azonban családos ember volt, s csak ágyba akarta vinni a szépségében is szépséges fiatalasszonyt. Akadt köztük hovatovább olyan is, amelyiknek gyerekeit tanította az időben Lenuocska. Éveken át ostromolta őt a szerelmével ez az ember, de hogy el is váljon a kedvéért, arra már nem volt hajlandó.

Egyszerre volt ez az állapot örömteli is meg megalázó is a fiatalasszonynak, mert már miért ne legyezgette volna a hiúságát, hogy versengtek a kegyeiért a férfiak, ugyanakkor tudnia kellett – s tudta is ő nagyon jól –, hogy érdemleges megoldást ez az állapot nem hoz neki.

Sem rövid, pláne meg nem hosszú távon.

Épp huszonkilenc volt, mikor összehozta sorsa egy szerb fiúval. Egy kórustalálkozón – bő kilenc év volt kettejük közt. Oroszul, szlovákul beszélgettek a saját anyanyelvükör kívül, valamiféle keverékét használták a szláv nyelveknek, szépen megértették egymást. Talán egy hosszú hétvége volt, amit együtt tölthettek. Lehetett volna akár több is a dologból – hónapokon át tartó levelezés, kölcsönös látogatás egymás otthonában, akár még házasság is...

És persze áttelepülhetett volna a fiúhoz. Lett volna párja az életének, apja a végül mégis apa nélkül felnőtt kislányának, Anyicskának.

Kár, hogy ez a fiú sem akart tőle többet, mint a férfiak szinte mindegyike az időtájt... A szerencsés véletlenül meg a karzatot felügyelő biztonsági őr éberségén múlt, hogy nem történt baj. Az pedig, hogy nem lett a dologból botrány, s a szerb gyerekek is befejezhatték a versenyprogramot, már igazán csak neki, Lenuocskának, az ő nagylelkűségének volt köszönhető.

Jano sokáig hívogatta még őt azután, a levelek százait küldözgette neki; ígéretet, amit csak ígérhetett. Tolakodásának csak úgy tudott véget vetni a fiatalasszony, hogy számcsereét kért a telefonjára...

Lenuocska Balázsi nagyapa szülőföldjére vágyott, Magyarföldre, ott letelepedhetni.

Amihez azonban magyarul kellett volna tudnia mindenekelőtt.

Lanuocska szépen beszélt övéinek nyelvét – nem csak a ruszint, hanem az ukránt is. Szlovákul még kislány korában megtanult a társai közt; oroszul, mikor iskolás lett; a magyar meg a nagyapjától ragadt rá.

Már ami ráragadozott róla.

Mert mire észbe kapott, hogy szüksége lenne rá, már-már késő volt. Nagyapjának félig béna ajkai messze nem úgy formázták akkor már a szavakat, ahogy az szükséges lett volna a tanításhoz. Józsi meg a határán sem volt még akkor a láthatónak.

Hosszú, bizonytalansággal teli időszaka volt ez Lenuocska életének...

Azon az emlékezetes napon aztán meghalt Nagyapa is – sok-sok lelkiismeret-furdalást hátra hagyva maga után örökül. A halottkém, egy fiatal orvos – míg meg nem nősült, barátja volt Lenuocskának – fulladásos halált állapított meg, de szívelégtelenséget írt a papírra...

Az öregek mindenüket az unokájukra hagyták – testamentumot is írtak róla – így hát Lenuocskáé lett a ház meg a bognárműhely is – felszereléssel együtt.

Mindent eladott. Nem nagy összeget kapott ugyan érte, de elegendőt ahhoz, hogy új életet kezdjen belőle Magyarországon.

Egy új hazában – szépségének még mindig a legteljében...

*

Gyorsan teltek aztán az évek: Lenuocska – merthogy így szólította őt, aki csak ismerte, Balázsi nagyapa után – egyszer csak arra ébredt, hogy megkérték a lánya kezét. Nem sokkal rá pedig az unokája is megszületett. Ez, aki most énekel a legeslegkisebbnek a nemzetségből, Kicsi Tinkának. Lenuocska kérte, hogy Katalinnak, Katinkának kereszteljék, hogy Balázsi nagymamára emlékeztesse őt, a réges-régi Valentinkára. Nem nagy kérés volt, könnyen igent bólintottak a fiatalok. A fiú édesanyja is Katalin volt, még örültek is a kérésnek.

Hát így történt...

Csak ez a betegség ne jött volna. Néha úgy érzi, mindene összeszakad, ha elkapja egy-egy roham. Kínozza, tán már hónapjánál is több, de – talán épp Balázsi nagymama emléke miatt – nem mert orvoshoz menni. Egész' addig, amíg az unokája el nem vitte. Már-már erőszakkal.

A körzeti orvos aztán csak hümmögött, de szólni nem szólt. Tovább küldte a beteget.

Tegnapelőtt engedték ki a kórházból. Valami mintát vettek, szövetmintát, azt mondták, a jövő héten lesz eredmény, addig menjen szépen haza, s szedje ezt a gyógyszert. Komolyabbat akkor kap majd, ha többet tudnak a baj okáról.

Lenuocska hát hazajött.

– Add, Uram, hogy türelemmel viseljem, amit viselnem Te elrendeltél...

*

Haju, haju, haju, puojdeme do háju...

Micsoda szép hangja van ennek a lánynak – tán még a Balázsi nagymamánál is szebb. Igaz, épp vele, Lenuocskával kezdődően zongorázni, énekelni tanultak ők a generációk mindegyikében; Kicsi Tinka édesanyja pedig immáron nemcsak közép, hanem felsőfokú, egyetemi képzést is kapott – micsoda öröm már ez neki, a nagymamának, s micsoda öröme telnék benne szegénynek, az öreg Valentinkának, ha mindezt megéri.

Áldassék a neve, hogy elindítójává lett ennek a generációk életét meghatározó folyamatnak.

Haju, haju, haju, puojdeme do háju...

*

Szombat este volt, kilencre járt Lenuocska ágya mellett az állványos nagy óra sétálója. Balázsi nagyapa csinált még hozzá egykoron szekrénykét, a helyi órasmester pedig beleépítette a szerkezetet. Hogy csinálták, mint csinálták, nem tudni, de azóta is oly pontosan üti az az óra az időt, ahogy az csak lehetséges.

A család – Anyicska, a férje lányostul, vöstül, de még a Kicsi Tinka is a maga öt esztendejével – Lenuocska ágyát vette körül.

Nehezen lélegzett a beteg, szinte szünet nélkül kínozták a köhögés. Egyik roham a másik után – fájdalom volt még csak hallgatni is.

– A mi tudományunk is véges, Asszonyom – mondta a főorvos Anyicskának, mikor kiadta az édesanyját a kórházból. – Felnyitottuk ugyan a mellkasát, de segíteni rajta már nem állt módunkban. Legyen erős, kérem, vigye haza az édesanyját, s szeressék őt, amíg szerethetik – s megmutatta, hogyan kell beadni a morfiumot.

Egy újabb roham leszakította a beteg arcáról az oxigén maszkját – ketten is kaptak utána.

Mosoly volt érte a jutalmuk. A legszebb mosolyok egyike, ami valaha is felragyogott Lenuocska arcán az ő életében.

Mert lassanként emberek kezdtek szállingózni a szűk kis szobába – sok, nagyon sok ember – s mikor már nem fértek el mindnyájan a betegágy körül, megtöltötték a lakást; a hatalmas nagy bérház minden folyosóját, föl, egész’ a tizedikig. Rengeteg ember volt, úgy sorjáztak ott, majd’ letaposták egymás lábát. És még mindig jött, még mindig jött az a rengeteg nép, hogy már kiszorultak a házból, ellepték a teret: egyetlen gombostűt sem lehetett volna közöttük elejteni.

Mikor pedig már mind együtt volt a sok idegen – Lenuocska volt az egyetlen, aki fölismerte valamennyit a városszéli kisvölgy egészéből Volovecen – kiállt közülük egy bognármester kinézetű öregember, és az ő éltesen is szép felesége: Valentinka, s az ő egyetlen intésükre énekelni kezdett az a borzasztóan nagy tömeg. Előbb csendben, alig hallgatóan, de szótagról szótagra mind-mind erősebben:

Haju, haju, haju, puojdeme do háju...

Szállt a dallam a sok ajakról, szállt, felfelé az égnek. Mind, amíg csak Balácsi Nagyapa meg Nagymama mellett, akik legszorosabban álltak ott az ágy fejrésznél, Lenuocska ajka is dalra mozdult.

Levegő nélkül, hangtalanul, alig szavakkal.

– Haju, haju, haju, puojdeme do háju... – olvasta le a dallamot Kicsi Tinka az ágy lábánál Dédike ajkairól.

De mire végigmondta volna az egykoron tőle tanult altatódalt, az ő szerelmetes nagymamikája mindörökre elaludt...

(2003. július 1.)